

Đánh giá tác động của đại dịch Covid-19 đối với thị trường lao động Việt Nam

NGUYỄN VĂN MINH*

Trong hơn 2 năm qua, đại dịch Covid-19 đã tác động tiêu cực đến thị trường lao động Việt Nam, khiến số người có việc làm giảm sâu, tỷ lệ thất nghiệp và thiếu việc làm tăng cao. Nhiều chủ sử dụng lao động lâm vào tình cảnh nợ nần, phá sản... Nguồn cung cho thị trường lao động bị suy giảm, cơ cấu việc làm và chuyển dịch trong thị trường bị đảo chiều. Bài viết đánh giá tác động của đại dịch Covid-19 đến thị trường lao động Việt Nam, trên cơ sở đó đưa ra một số hàm ý nhằm phục hồi và phát triển thị trường lao động trong thời gian tới.

TÁC ĐỘNG CỦA ĐẠI DỊCH COVID-19 ĐỐI VỚI THỊ TRƯỜNG LAO ĐỘNG

Số liệu của Tổng cục Thống kê cho thấy, năm 2018, tỷ lệ thất nghiệp chung cả nước là 2%, trong đó tỷ lệ thất nghiệp khu vực thành thị là 2,95%; khu vực nông thôn là 1,55%. Năm 2019, tỷ lệ thất nghiệp trong độ tuổi lao động là 2,17%, trong đó ở khu vực thành thị là 3,11%, khu vực nông thôn là 1,69%. Tuy nhiên, khi đại dịch Covid-19 bùng phát tại Việt Nam đã ảnh hưởng trực tiếp đến tình hình lao động và việc làm trong tất cả các ngành và tại mọi miền trong nước từ nông thôn đến thành thị. Theo đó, quý II /2020, khi tình hình dịch Covid-19 diễn biến phức tạp, nhiều ca lây nhiễm nguy hiểm trong cộng đồng và đặc biệt là việc áp dụng quy định giãn cách toàn xã hội càng làm cho tỷ lệ thất nghiệp tăng cao. Đặc biệt, đợt dịch bùng phát vào tháng 4/2021 đã khiến tỷ lệ thất nghiệp tăng đột biến. Tính riêng trong quý III/2021, cả nước có hơn 28,2 triệu người từ 15 tuổi trở lên hứng chịu ảnh hưởng tiêu cực của đại dịch Covid-19 khiến họ bị mất việc làm, phải nghỉ giãn việc/ngỉ luân phiên, giảm giờ làm, giảm thu nhập... So với quý trước, số lao động chịu tác động xấu bởi đại dịch Covid-19 trong quý III/2021 tăng thêm 15,4 triệu người. Hầu hết những người bị ảnh hưởng nằm trong độ tuổi lao động, từ 25 đến 54 tuổi, chiếm 73,3% tổng số

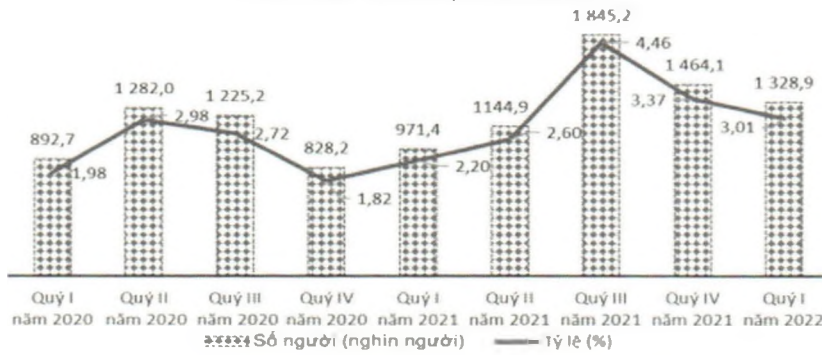
lao động chịu ảnh hưởng. Trong tổng số hơn 28,2 triệu người bị tác động tiêu cực bởi dịch Covid-19, có 4,7 triệu người bị mất việc, chiếm 16,5%; 14,7 triệu người phải tạm nghỉ/tạm ngừng sản xuất, kinh doanh, chiếm 51,1%; 12,0 triệu người bị cắt giảm giờ làm hoặc buộc phải nghỉ giãn việc, nghỉ luân phiên, chiếm 42,7% và 18,9 triệu lao động bị giảm thu nhập, chiếm 67,2%. Đặc biệt, khu vực Đông Nam Bộ và Đồng bằng sông Cửu Long là 2 vùng bị ảnh hưởng nặng nề nhất. Số người lao động ở 2 vùng này chịu tác động tiêu cực bởi đại dịch Covid-19 chiếm tỷ lệ cao nhất, lần lượt là 59,1% và 44,7%. Con số này ở khu vực Trung du và miền núi phía Bắc và Tây Nguyên thấp hơn nhiều, lần lượt là 17,4% và 19,7% [1].

Một khảo sát của Tổng cục Thống kê được thực hiện trong năm 2021 cho thấy, gần một nửa số người đang có việc làm (48,7%) cho biết, công việc của họ gặp khó khăn do đại dịch (tăng gấp đôi so với quý trước, tăng 26,1 điểm phần trăm). Hơn 2/3 tổng số người thất nghiệp (80,9%) cho biết công việc của họ bị bệnh dịch gây hại (tăng 32,8 điểm phần trăm so với quý trước). Cuối cùng, trong số 23,7 triệu người từ 15 tuổi trở lên không tham gia hoạt động kinh tế, 14,5% cho biết, phải chịu tác động tiêu cực bởi đại dịch (tăng 10,7 điểm phần trăm so với quý trước)[1].

Trong quý IV/2021, sau khi phủ rộng vắc xin mũi 2 và các biện pháp giãn cách xã hội đã được nới lỏng, nền kinh tế đã có tín hiệu phục hồi. Tuy nhiên, số người thiếu việc làm trong độ tuổi là gần 1,5 triệu người, giảm 381,1 nghìn người so với quý trước và tăng 635,9 nghìn người so với cùng kỳ năm trước. Tỷ lệ thiếu việc làm của lao động trong độ tuổi là 3,37%, giảm 1,09 điểm phần trăm so với quý trước và tăng 1,55 điểm phần trăm so với cùng kỳ năm trước. Tỷ lệ thiếu việc làm của lao động trong độ tuổi ở khu vực thành thị

* ThS., Khoa Quản trị kinh doanh - Trường Đại học Nguyễn Tất Thành

BIỂU ĐỒ: SỐ NGƯỜI VÀ TỶ LỆ THIẾU VIỆC LÀM TRONG ĐỘ TUỔI LAO ĐỘNG THEO QUÝ GIAI ĐOẠN 2020-2022

Nguồn: Tổng cục Thống kê

cao hơn so với khu vực nông thôn (tương ứng là 4,06% và 2,95%). Đây là quý thứ 3 liên tiếp thị trường lao động chứng kiến tình trạng tỷ lệ thiếu việc làm ở khu vực thành thị cao hơn khu vực nông thôn. Tình trạng này trái ngược với xu hướng thị trường lao động trong những năm trước đại dịch Covid-19 [3].

Trong quý I/2022, mặc dù cả nước vẫn còn hơn 16,9 triệu người từ 15 tuổi trở lên chịu tác động tiêu cực của đại dịch Covid-19, nhưng con số này đã giảm mạnh so với quý trước (giảm 7,8 triệu người). Đây là mức giảm mạnh nhất được ghi nhận kể từ khi đất nước chứng kiến sự bùng phát của đại dịch Covid-19. Trong tổng số hơn 16,9 triệu người bị tác động tiêu cực bởi đại dịch, có 0,9 triệu người bị mất việc, chiếm 1,2%; 5,1 triệu người phải tạm nghỉ/tạm ngừng sản xuất kinh doanh, chiếm 6,7%; 5,7 triệu người bị cắt giảm giờ làm hoặc buộc phải nghỉ giãn việc, nghỉ luân phiên, chiếm 7,6% và 13,7 triệu lao động bị giảm thu nhập, chiếm 18,3%. Đồng bằng sông Hồng và Đông Nam Bộ vẫn là 2 vùng có tỷ lệ lao động bị ảnh hưởng nhiều hơn so với các vùng khác. Số lao động ở 2 vùng này cho biết, công việc của họ bị ảnh hưởng do đại dịch chiếm lần lượt là 25,7% và 23,9%; cao hơn đáng kể so với con số này ở vùng Trung du miền núi phía Bắc và Tây Nguyên, tương ứng là 18,8% và 14,4%. Thành thị vẫn là khu vực có số lao động chịu thiệt hại nhiều hơn nông thôn. Có 25,8% lao động khu vực thành thị bị ảnh hưởng tiêu cực, trong khi đó tỷ lệ này ở nông thôn là 20,5%. Đa phần những người có công việc bị tác động xấu bởi đại dịch Covid-19 trong thời gian qua có độ tuổi khá trẻ, từ 25 đến 54 tuổi, chiếm 73,8% [2].

Theo đánh giá của Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội, đại dịch Covid-19 đã gây ra nhiều thách thức đối với thị trường lao động Việt Nam, như: bị chia cắt cục bộ giữa các vùng, các địa phương, gây ra thiếu lao động cho sản xuất, kinh doanh. Việc thực hiện các biện pháp phòng, chống dịch khiến việc di chuyển giữa các vùng trở nên khó khăn hơn, gia tăng sự mất cân đối cung cầu lao động cục bộ, gây ra áp lực về giải quyết việc làm cho người lao động. Đặc biệt, dịch Covid-19 bùng phát tại nhiều nơi, trong đó có các khu vực kinh tế trọng điểm phía Nam, tạo ra một làn sóng dịch chuyển lao động lớn chưa từng có từ các thành phố lớn,

như: TP. Hồ Chí Minh, Đồng Nai, Bình Dương về các địa phương khác trên cả nước. Điều này cũng tạo ra lo ngại về thiếu hụt lao động tại các thành phố lớn sau đại dịch [4].

Mặc dù, đại dịch Covid-19 gây ra nhiều thách thức với thị trường lao động Việt Nam, song cũng tạo ra nhiều cơ hội lớn để thị trường lao động phát triển. Đó là cơ hội để các doanh nghiệp sắp xếp, cơ cấu sản xuất, kinh doanh phù hợp với Cách mạng công nghiệp 4.0, cơ hội điều chỉnh, phân bổ lại lao động giữa các vùng, các ngành kinh tế, góp phần nâng cao năng suất, thúc đẩy chuyển đổi kinh tế số, kinh tế xanh. Đồng thời, đây là cơ hội phát triển các hình thức giao dịch việc làm, đổi mới giáo dục nghề nghiệp, đào tạo gắn với nhu cầu của doanh nghiệp và thị trường lao động. Vì vậy, cần có giải pháp nhằm khắc phục những khó khăn, thách thức và tận dụng thời cơ để từng bước khôi phục và phát triển thị trường lao động Việt Nam trong trạng thái bình thường mới.

GIẢI PHÁP PHỤC HỒI VÀ PHÁT TRIỂN THỊ TRƯỜNG LAO ĐỘNG TRONG TRẠNG THÁI “ BÌNH THƯỜNG MỚI ”

Hiện nay, đại dịch Covid-19 cơ bản đã được kiểm soát, tuy nhiên diễn biến vẫn còn rất phức tạp. Trong bối cảnh này, Đảng và Nhà nước đã ban hành nhiều chủ trương, chính sách nhằm ứng phó với dịch bệnh, phát triển kinh tế đi đôi với chăm lo phúc lợi, an sinh xã hội. Trong đó, việc triển khai kịp thời Nghị quyết số 68/NQ-CP, ngày 01/7/2021 về một số chính sách hỗ trợ người lao động và người sử dụng lao động gặp khó khăn do đại dịch Covid-19, Nghị quyết số 126/NQ-CP, ngày 08/10/2021 sửa đổi, bổ sung Nghị quyết số 68/NQ-CP, ngày 01/7/2021 đã hỗ trợ người sử dụng lao động vay vốn trả lương cho người lao động, hỗ trợ tích cực cho doanh nghiệp giảm bớt khó khăn, góp phần phục hồi sản xuất, kinh doanh cho người sử dụng lao động, đảm bảo phục hồi, duy trì việc làm cho người lao động. Hiện nay, các doanh nghiệp đang bước vào giai đoạn phục hồi sản xuất, kinh doanh; các cấp, các ngành, các địa phương đang tập trung triển khai các chính sách hỗ trợ theo Nghị quyết số 11/NQ-CP, ngày 30/01/2022 của Chính phủ về Chương trình phục hồi

và phát triển kinh tế - xã hội; trong đó bao gồm các giải pháp cụ thể, như: hỗ trợ người lao động quay trở lại thị trường lao động, người lao động đang làm việc tại doanh nghiệp. Những chính sách này đã làm cho tình trạng thiếu việc làm của người lao động ngày càng được cải thiện. Số lao động bị ảnh hưởng tiêu cực bởi đại dịch Covid-19 đã giảm mạnh; Tỷ lệ thất nghiệp và thiếu việc làm đều giảm... Mặc dù có nhiều khởi sắc, nhưng thị trường lao động Việt Nam vẫn còn tiềm ẩn một số yếu tố thiếu bền vững, nhất là trong bối cảnh đại dịch Covid-19 vẫn chưa hoàn toàn được kiểm soát. Thời gian tới, cùng với việc thực hiện các nghị quyết và quyết định của Chính phủ về chính sách hỗ trợ người lao động và người sử dụng lao động bị ảnh hưởng bởi đại dịch Covid-19, theo tác giả cần thực hiện các giải pháp sau:

Thứ nhất, nhiệm vụ tiên quyết là thực hiện nghiêm chỉnh các biện pháp nhằm tiếp tục kiểm soát và đẩy lùi dịch Covid-19, nhất là tại thành phố lớn, các địa phương có nhiều khu công nghiệp. Đẩy mạnh chiến lược tiêm vắc xin nhắc lại cho người dân, giữ cơ chế miễn dịch cộng đồng.

Thứ hai, Chính phủ cần ban hành những chính sách khuyến khích các địa phương thiết lập các kênh thông tin chính thống, chuyên ngành để cập nhật cho doanh nghiệp và người lao động về chiến lược phát triển kinh tế, các chính sách hỗ trợ lao động và thu hút lao động, các kế hoạch về xét nghiệm, kiểm soát bệnh dịch của địa phương giúp họ xây dựng và thực hiện các kế hoạch khôi phục và phát triển sản xuất. Cùng với đó, chính quyền địa phương rà soát lại cung - cầu lao động ở địa phương để phối hợp với trung tâm dịch vụ việc làm tổ chức tư vấn cho người dân đi làm việc tại các doanh nghiệp, cơ sở sản xuất có nhu cầu tuyển dụng trong tỉnh hoặc ở thị trường các tỉnh, thành phố.

Chi trả tiền hỗ trợ người dân gặp khó khăn do dịch Covid-19

Thứ ba, thúc đẩy các xu thế chuyển dịch lao động tìm kiếm việc làm theo không gian, thời gian trên thị trường lao động. Các xu thế đó bao gồm: từ việc làm ở khu vực nông thôn, nông nghiệp sang việc làm ở khu vực công nghiệp, xây dựng, dịch vụ; từ việc làm ở khu vực phi chính thức sang khu vực chính thức; dịch chuyển lao động từ các khu vực bên ngoài vào bên trong các khu công nghiệp, cụm công nghiệp.

Thứ tư, tập trung tháo gỡ khó khăn cho doanh nghiệp sản xuất, cải cách quy trình, thủ tục để doanh nghiệp tiếp cận các chính sách hỗ trợ đơn giản, thuận tiện, kịp thời nhằm kích thích nền kinh tế, cũng như nhu cầu sử dụng lao động. Hơn nữa, hộ sản xuất, doanh nghiệp nhỏ và siêu nhỏ cần có những chính sách ưu tiên và khuyến khích, vì đây sẽ lực lượng phục hồi nhanh hơn so với các loại hình khác và tạo nhiều chỗ làm việc để thu hút người lao động.

Thứ năm, các doanh nghiệp cần động viên là chia sẻ với người lao động để vượt qua khó khăn trong giai đoạn hiện nay. Đồng thời, tập trung vào việc hoàn thiện quy trình làm việc và văn hóa công sở để tạo động lực cải thiện tính hòa nhập, kết nối và tăng năng suất lao động của người lao động. Điều này vô hình chung, tạo ra một nguồn công việc tiềm năng trong lĩnh vực nhân sự trong quy trình xây dựng kế hoạch chiến lược phát triển nhân sự cho doanh nghiệp để song hành với những thay đổi trong doanh nghiệp khi ứng phó với đại dịch. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Tổng cục Thống kê (2021). *Báo cáo tác động của dịch Covid-19 đến tình hình lao động, việc làm quý III/2021*
2. Tổng cục Thống kê (2022). *Báo cáo tác động của dịch Covid-19 đến tình hình lao động, việc làm quý I/2022*
3. Tổng cục Thống kê (2018-2021). *Tình hình lao động việc làm các năm, từ năm 2018 đến năm 2021*
4. Bùi Thùy Dung (2022). Tác động của đại dịch Covid-19 đến thị trường lao động Việt Nam, *Tạp chí Tài chính*, kỳ 1, tháng 3/2022